

VISITAM EL MOLÍ DE DALT

L'ENTORN DEL RIU

1r CICLE DE PRIMÀRIA

**GUIA
DIDÀCTICA**

es riu
de santa eulària

Introducció

Amb aquest quadern volem proporcionar un material que serveixi als mestres per preparar la visita al Molí de Dalt o Molí de Can Planetes de Santa Eulària del Riu, que actualment alberga el Centre d'Interpretació del Riu.

El quadernet està pensat per a estudiants de primer cicle de primària. Vol aconseguir que l'alumnat s'ubiqui en l'entorn del riu, i aprengui a habitar-lo, a respectar-lo i a millorar-lo.

Els nens necessitaran per treballar-hi un llapis i algun llapis de color.

Objectius educatius

Generals

1. Identificar els principals elements de l'entorn natural, social i cultural de la nostra comunitat, analitzar-ne l'organització, les característiques i interaccions i progressar en el domini d' àmbits espacials cada vegada més complexos (Estat espanyol, Unió Europea o d'altres).
2. Analitzar algunes manifestacions de la intervenció humana en el medi, valorant-les críticament i adoptant un comportament en la vida quotidiana de defensa i recuperació de l'equilibri ecològic (hàbits d'estalvi energètic i reducció del consum, de reciclatge i de reutilització), així com de conservació del patrimoni natural i cultural de la nostra comunitat.
3. Reconèixer en el medi natural, social i cultural canvis i transformacions relacionats amb el pas del temps, indagar i analitzar algunes relacions de simultaneïtat i successió, de cronologia i de durada, per aplicar aquests coneixements a la comprensió d'altres moments històrics rellevants de les Illes Balears i de l'Estat espanyol.

Específics

1. Identificar els principals elements de l'entorn natural, social i cultural del riu: aigües, flora i fauna, horts i molins.
2. Analitzar l'ús que els humans han fet de l'aigua i l'entorn del riu.
3. Reconèixer en el medi natural, social i cultural del riu canvis i transformacions relacionats amb el pas del temps: abans del desenvolupament turístic de l'illa i en l'actualitat.

Continguts

Generals

- L'entorn natural pròxim: observació, exploració, recollida d'informació i realització de petits treballs sobre els ecosistemes aquàtics o terrestres presents a l'entorn, sobre les seves característiques i formes de vida.

- Observació directa i indirecta d'animals i plantes i descoberta de les espècies (animals i vegetals) de l'entorn.
- Recollida de dades i d'informació bàsica sobre l'entorn social pròxim a partir de l'observació directa, qüestionaris, lectura d'imatges, etc.
- Identificació de màquines i aparells habituals de l'entorn, de les seves funcions i de les parts que els formen, reconeixent-hi l'energia que utilitzen.

Específics

- El paisatge del riu de Santa Eulària: elements urbans i rurals de l'entorn de Can Planetes
- El molí d'aigua: parts, funcionament, materials de construcció
- Els diferents tipus de molins fariners que hi ha hagut a Eivissa
- El sistema hidràulic del Canal dels Molins
- El regadiu i els horts al voltant de Can Planetes
- Les eines de treball a l'hort
- La vida dels pagesos eivissencs abans del turisme
- Introducció a la flora del riu
- Introducció a la fauna del riu

Competències

Aquest quadernet contribueix al desenvolupament de les següents competències bàsiques:

- Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic
- Competència cultural i artística
- Competència per aprendre a aprendre

Guia de les activitats

PÀGINA 1

Què hem de saber?

El Centre d'Interpretació del riu de Santa Eulària se situa en el casament de Can Planetes, que albergava un antic molí d'aigua que ha sigut completament restaurat.

En la reconstrucció de les parets s'han mantingut els sistemes i materials constructius tradicionals: pedra i morter de calç. Podeu veure al pati de Can Planetes un forat arrodonit que era l'antic forat de la calç.

Abans del desenvolupament turístic a Eivissa, aquest indret estava ocupat per horts regats amb l'aigua del riu de Santa Eulària. Amb l'expansió urbanística el molí ha quedat envoltat d'elements urbans (una carretera, hotels, edificacions, un passeig...).

Com plantejam les activitats?

Primer de tot cal situar els nens al Centre d'Interpretació del riu de Santa Eulària. Les tres primeres activitats volen introduir els nens i les nenes en el paisatge que envolta el Molí de Dalt. S'han de fer des de l'exterior de l'edifici de Can Planetes o des del mirador del primer pis.

Els elements que l'alumnat pot veure són:
HORTS, CARRETERES, UNA ESCOLA, PINS, CAMINS, UN PASSEIG, UNA ESGLÉSIA, TARONGERS, EDIFICIS, FANALS, CAMPS, SÈQUIES, etc.

Els elements que poden sentir:
COTXES, OCELLS, EL VENT, PERSONES, etc.

La classificació dels elements en dues columnes ha de seguir aproximadament aquesta distribució:

PAISATGE URBÀ

Carreteres
Una escola
Un passeig
Una església
Edificis
Fanals
(Cotxes)
(Persones)
(El vent)

PAISATGE RURAL

Horts
Pins
Camins
Tarongers
Camps
Sèquies
(Ocells)
(Persones)
(El vent)

L'objectiu de l'exercici és que els nens s'adonin d'aquesta combinació dels "nous" elements urbans amb els elements rurals que caracteritzaven la zona antigament. Podeu parlar-ne en grup i podeu anar a veure les fotografies antigues dels plafons informatius que ho corroboren.

PÀGINA 2

Què hem de saber?

El molí tritura el gra per transformar-lo en farina. El Molí de Dalt és un molí fariner: una màquina desintegradora que s'utilitza per transformar els cereals en pols. Aquests molins són emprats en la mòlta de cereals (blat, ordi, civada, etc) i llegums (faves, ciurons, lleties, etc.). El producte n'és la farina. La trituració d'aquets grans els fa així aptes per a l'alimentació de les persones i els animals. La farina és l'ingredient bàsic del pa, que generalment es feia de blat.

El molí aprofita la força de la gravetat de l'aigua. L'aigua arriba al molí pel Canal des Molins (el podeu veure des de l'exterior del molí). La roda gira i transmet aquest

moviment a l'arbre horitzontal. L'engranatge format per la roda dentada i la llanterna transmet aquest moviment rotatori a l'arbre vertical que fa moure la mola de dalt. La mola de baix està en repòs. El moviment rotatori de la mola és aprofitat per anar sacsejant la canaleta per fer baixar el gra.

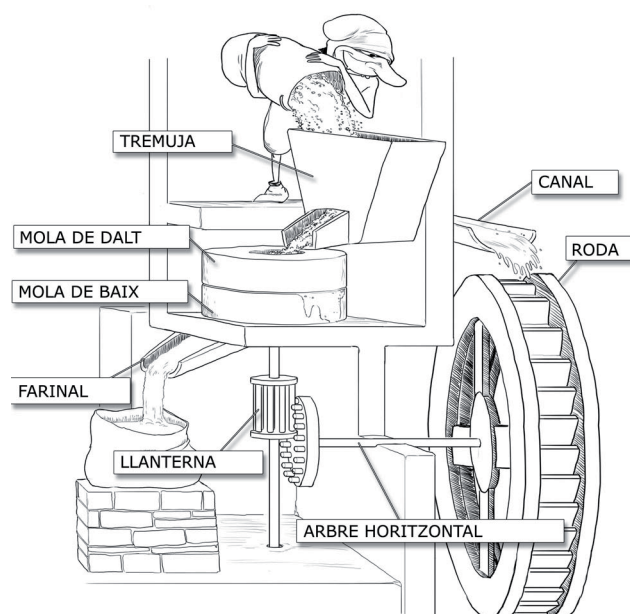
El gra (de blat, ordi o dacsa) es posa a la tremuja. D'allí va baixant per la canaleta amb l'ajuda del moviment vibratori que li transmet la rotació de la mola. El gra entra pel forat central de les moles i es desplaça entre totes dues fins als extrems, per on surt ja triturat. El molí disposa d'un mecanisme que permet estrènyer o afloixar les moles per fer la farina més gruixada o més fina.

El gra triturat, la farina, surt pels costats de les moles i cau a sobre d'una taula. La farina es fa recollir i baixar per una altra canaleta (el farinal) fins al sac o recipient que s'hi hagi situat.

Com plantejam les activitats?

Les activitats d'aquesta pàgina s'han de fer a dins del molí. Els nens i nenes han d'observar o se'ls ha d'explicar on es posa el blat i per on surt la farina. En la primera activitat han de senyalar al dibuix la tramuja-canaleta i el farinal-sac de la farina. L'objectiu de la segona activitat és que s'adonin de com es transmet el moviment de la roda a la resta de parts del molí. Han d'observar el molí en moviment i pintar a sobre del dibuix totes les parts del molí que estiguin en moviment: RODA, MOLA DE DALT, ARBRE HORIZONTAL, ARBRE VERTICAL, RODA DENTADA, LLANTERNA, CANALETA. No han de pintar: SÈQUIA, MOLA DE BAIX, TREMUJA, FARINAL.

El tercer exercici l'han de fer amb ajuda dels panells.

PÀGINA 3

Què hem de saber?

El Molí de Dalt utilitza la força de l'aigua per moure la mola. A Eivissa hi ha hagut tradicionalment quatre tipus de molins fariners: molí de mà, molí de sang, molí de vent i molí d'aigua. L'objectiu comú en tots els casos és capolar el cereal entre dues pedres anomenades moles.

El funcionament bàsic és el mateix: els molins aixafen i trituren el gra a partir del moviment circular d'una mola amb forma arrodonida (mola de dalt) per sobre d'una altra mola (mola de baix). El gra entra per un forat central de la mola superior i, a causa del moviment rotatori, es distribueix entre les dues moles i surt triturat pels extrems.

La diferència bàsica entre els diferents tipus de molins és la força motora que fa girar la mola de dalt:

Molí de mà o molinet de sèmola: és mogut per la força humana manual. Està format per dues moles arrodonides de pedra resistent, de dimensions petites. La superior porta algun agafador per facilitar el moviment rotatori. La mateixa persona que fa rodar la mola de dalt va afegint el gra pel forat central del molí.

Molí de sang: mogut per la força animal (ase, mula, cavall, bou, etc.). Era un molí molt segur (perquè no depenia de les condicions meteorològiques) i molt estès a tot el territori. El mecanisme és més senzill que el del molí d'aigua o del molí de vent. L'animal donava voltes fermat a un extrem d'un braç de fusta horitzontal. L'altre extrem estava unit a l'arbre (peça vertical de fusta resistent). El braç anava girant amb l'animal. El moviment de l'arbre feia moure un engranatge anomenat roda de pintes i, aquesta, l'engranatge de barres (braçolats) que feia moure la mola de dalt amb un moviment circular. La mola de dalt rodava a sobre de la mola de baix.

Molí de vent: mogut per la força del vent que fa girar les veles lligades a les antenes d'un molí. Per captar la força del vent, els molins tenen forma de torre i es situen a llocs elevats on el vent bufa amb regularitat. Les antenes solen ser sis i estan conformades per fustes, formant-hi una mena d'escala rectangular. A aquestes fustes es lliguen unes teles (de cotó), les veles, que s'estenen quan es vol moldre. Les veles s'interposen al vent, de manera que la seua força les fa girar. Les antenes fan girar l'eix (una peça de fusta horitzontal). L'eix o arbre transmet el moviment a la llanterna a partir d'un engranatge. La llanterna transmet el moviment rotatori a la mola superior del molí. A Eivissa hi va haver fins a 29 molins de vent. Els darrers molins que van moldre a Eivissa ho van fer als anys 30 o 40.

Molí d'aigua: mogut per la força d'un corrent constant d'aigua. Un bon exemple (amb modificacions de diferents èpoques) n'és el Molí de Dalt.

Aquests tipus de molins es van anar substituint per molins de gasoil, gas, gasolina o electricitat que són moguts per motors que utilitzen aquests combustibles. Tenen l'avantatge que no depenen de la meteorologia i que poden moldre de manera més regular.

Com plantejam les activitats?

L'edifici reconstruït de Can Planetes està fet amb materials tradicionals: les parets són de pedra i morter de calç. El molí està fet de fusta i metall. El canal encara que antigament era de pedra i morter de calç, actualment també és de ciment. Les moles són de pedra com la que es pot veure a l'entrada del molí, just davant la porta del porxo. És una mola que s'havia romput i els moliners li donaren un nou ús.

	Pedra	Metall	Fang	Calç	Fusta	Ciment
Sèquia	X		X	X		X
Roda					X	
Arbre					X	
Moles	X					
Tremuja					X	
Parets del molí	X		X	X		

Els nens i nenes han d'observar el moviment de la roda vertical impulsada per la força de l'aigua que cau pel canal. Poden anar a buscar l'origen de l'aigua i observar què passa amb l'aigua que ha fet moure la mola. Els serà fàcil arribar a la conclusió que el Molí de Dalt utilitza la força de l'aigua per moure la mola.

Se'ls pot explicar que hi ha altres tipus de molins amb els quals es pot fer farina. El molí de mà utilitza la força manual o humana; el molí de sang utilitza la força animal i el molí de vent utilitza la força de l'aire en moviment.

PÀGINA 4

Què hem de saber?

Cal destacar la importància que ha tingut històricament l'aigua a Eivissa. Era i és encara un bé escàs. Més encara si es té en compte que l'economia eivissenca tradicional es basava principalment en l'agricultura. Els cultius de regadiu són més intensius que els de secà. L'abundància d'aigua és el factor principal de la riquesa d'una casa pagesa. La proximitat a una font d'aigua o bé la possessió de pous, aljubs i les imprescindibles cisternes ofería a les finques millors possibilitats de producció agrícola i ramadera. L'hort podia significar un major ingrés monetari, ja que els productes de l'hort, de caràcter perible, s'havien d'anar a vendre, la qual cosa ofería una important font d'ingressos. La importància de l'aigua en la cultura tradicional es manifesta en el costum pagès de fer ballades a pous i fonts durant l'etapa estival.

El riu de Santa Eulària és el corrent d'aigua per excel·lència d'Eivissa. S'ha aprofitat històricament, ja des d'època islàmica, per regar una gran zona dels voltants del riu i per fer funcionar molins fariners (documentats al segle XIII, encara que es pensa que poden datar del segle X). Als voltants del riu hi havia diversos sistemes hidràulics, alguns d'origen andalusí, que regaven més de vint hectàrees de terreny.

El sistema hidràulic del molí s'inicia a Es Trenc. És una presa, un mur de pedra i argamassa de 6 metres que aturava el corrent del riu i feia que les aigües s'embassassin, tot pujant el nivell. Del lateral d'Es Trenc sortia un canal, Es Canal des Molins, d'un quilòmetre i mig de longitud. Les aigües es desplaçaven pendent avall per canals i sèquies fins a arribar als molins i als horts. Del Canal des Molins depenien 4 molins: el Molí de Dalt, el Molí d'Enmig, el Molí d'en Marge i el Molí de Baix.

Entre el canal i el riu quedava una zona de camps irrigats dividits en parcel·les petites de diferents propietaris. Hi havia un sistema tradicional de repartiment de les aigües que baixaven pel canal que es va concretar a principis del segle XX en una comunitat de regants. El Canal des Molins arriba a Can Planetes per la part del darrere i deixa caure l'aigua sobre la roda del molí.

Les sèquies són canalitzacions que porten l'aigua als horts. El funcionament de les sèquies està subjecte a les regles de la gravetat, per això tota sèquia ha de tenir un cert pendent que permeti regar tants terrenys com sigui possible.

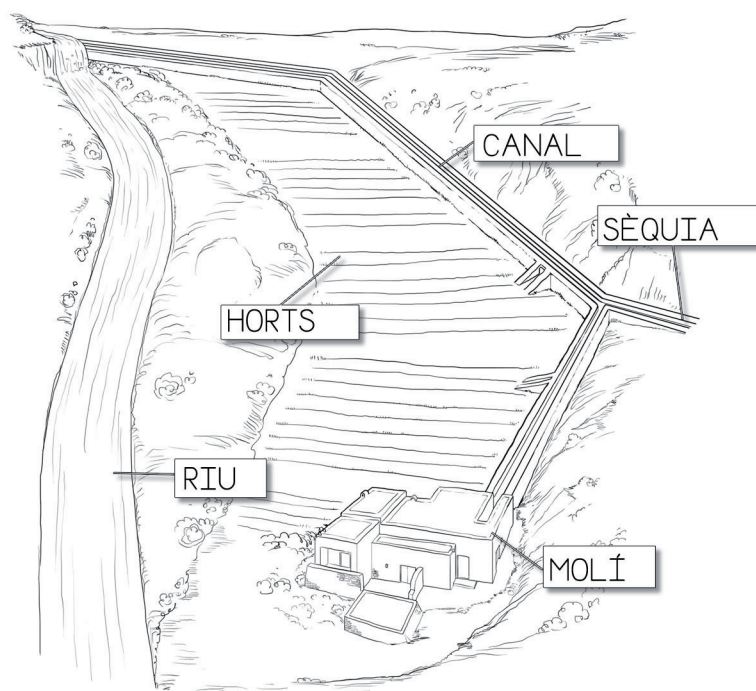
Com plantejam les activitats?

L'objectiu d'aquesta activitat és que els nens entenguin el sistema hidràulic bàsic del Canal des Molins. Avui en dia aquest canal no està en funcionament però se'n poden observar algunes restes: el canal que arriba al molí i porta l'aigua que fa moure la roda, les sèquies que desvien aigua cap alguns horts, les restes de la Sèquia des Mallorquí, el riu, es Trenc, etc.

Aquesta activitat es pot fer amb ajuda dels plafons. Hi ha imatges d'es Trenc, una maqueta on s'observa tota la superfície regada i els diferents canals i sèquies que es nodrien de l'aigua del riu i de la Font des Ierns.

Des del mirador de Can Planetes es pot buscar el riu (el reconeixeran perquè tot el llit està ple de canyes). El riu és l'origen de l'aigua que fa moure el molí. El Canal ja l'han vist en l'activitat de la pàgina 3. Al camí que va de Can Planetes cap al riu es veuen algunes de les sèquies que antigament regaven els horts (i que ara estan majoritàriament inutilitzades).

Amb tota aquesta informació els nens i les nenes han de pintar al dibuix l'aigua que baixa del riu pel canal i per les sèquies.

PÀGINA 5

Què hem de saber?

La vida dels eivissencs fa cent anys era molt diferent de l'actual: la majoria treballaven al camp, no hi havia gaire comerç, es cultivaven productes d'autoabastament, etc. L'ús de l'entorn també era molt diferent de l'actualitat: s'aprofitaven al màxim els terrenys cultivables i els recursos que oferia la natura (forestals, hídrics, marins, etc.).

Cal destacar que la majoria de feines que feien els pagesos eivissencs eren manuals. Només s'ajudaven d'eines molt senzilles com les que estan als plafons, que són les eines que s'utilitzen en les feines de l'hort:

AIXADA: Eina per a cavar la terra, que consisteix en una planxa de ferro, sovint de forma rectangular o trapezoidal, adaptada transversalment a un mànec de fusta d'uns cinc pams de llarg formant-hi un angle agut.

ARADA: Instrument agrícola que serveix per a obrir solcs a la terra, o per remoure i girar la terra abans de sembrar. És empès per animals o per un tractor.

AIXADA AMPLA: Tipus d'aixada amb la pala més ampla, útil per moure terra sense pedres o arena.

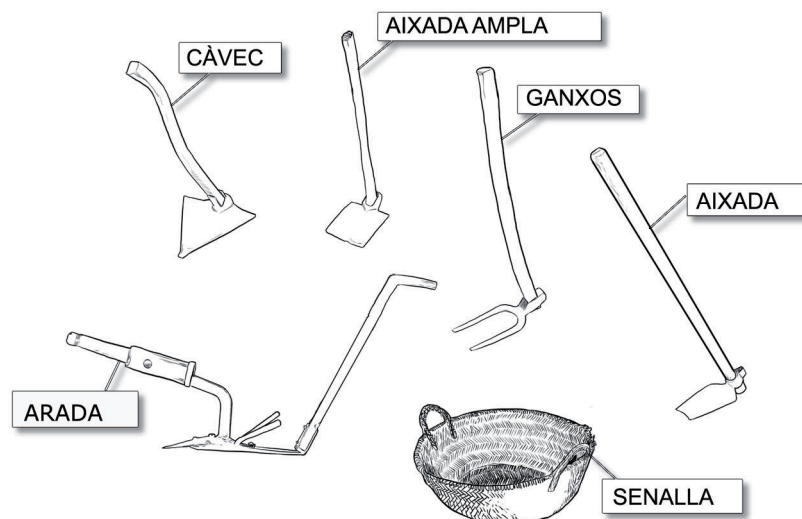
CÀVEC: Eina semblant a l'aixada, de fulla triangular, que s'utilitza per fer solcs i per regar.

GANXOS: Eina que s'utilitza per remoure la terra, per exemple, per recollir patata.

SENALLA: Receptacle fet de llata d'espart o palma, amb dues anses, que serveix per a transportar terra, hortalisses, pedres, etc.

Com plantejam les activitats?

Les dues activitats s'han de fer amb ajuda dels panells. En el primer exercici els alumnes han de posar el nom a les eines que es fan servir a l'hort..

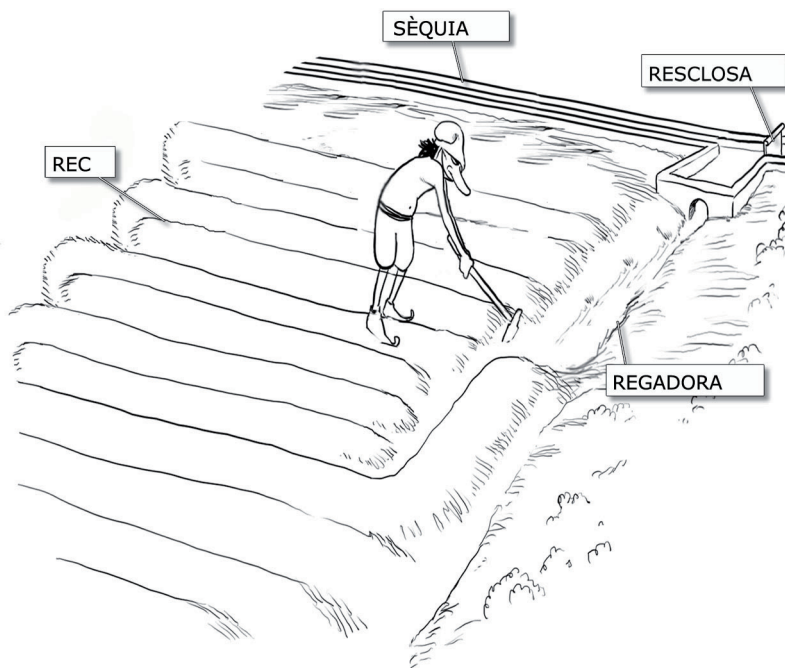
Als dibuixos dels plafons els nens i nenes poden observar moltes fotografies antigues. Amb el segon exercici, a cavall entre les pàgines 5 i 6, es vol que els nens s'adonin dels canvis que hi ha hagut entre la vida d'aquells habitants de principis del segle XX i el començament del segle XXI. L'únic mitjà de transport que feien servir era el carro (se'n poden veure a diverses fotografies). Els habitants de Santa Eulària anaven a buscar l'aigua per beure a la Font des Broll que es nodria d'aigua del riu. Per llaurar els camps feien servir una arada o altres eines molt manuals. Als voltants del riu hi havia camps sembrats de fruiters i hortalisses. La gent treballava principalment de pagès, de pescador, etc.

PÀGINA 6

Què hem de saber?

La sèquia o canal principal que porta l'aigua del riu està dividida per rescloses que es poden obrir o tancar a voluntat. Cadascuna d'aquestes rescloses permet aturar l'aigua de la sèquia i desviar-la cap al seu hort. Els hortolans s'organitzaven seguint un règim horari d'ús de les aigües. Això vol dir que cadascú tenia unes hores setmanals en les quals podia fer ús de l'aigua que baixava de la sèquia (la resta d'hores l'havia de deixar baixar lliurement).

Una vegada l'hortolà obria el tap que portava l'aigua cap al seu terreny, feia anar l'aigua per les regadores fins als recs. Les regadores i els recs són canalitzacions temporals fetes en la mateixa terra de l'hort. Els hortolans feien servir diversos tipus d'eines per treballar l'hort.

Com plantejam les activitats?

Podeu veure un exemple de sèquia i resclosa en la sèquia que porta aigua al molí, just abans de la roda. Els nens poden observar com, amb el moviment de la resclosa, es pot fer anar l'aigua cap a un lloc o cap a l'altre (al molí o cap als horts).

Als plafons hi ha un dibuix d'un hortolà on els nens poden veure el vocabulari específic del sistema de reg de l'hort. També els pot ser d'ajuda el documental que es projecta a la paret de Can Planetes, on poden veure un pagès regant patateres amb el sistema tradicional de reg per inundació.

El fameliar del dibuix està regant i gira els taps amb l'ajuda d'un càvec. L'aigua va per la sèquia, la resclosa l'atura i es desvia per l'ull cap a la regadora i d'allí als recs. Els nens han d'escriure els noms a cadascuna d'aquestes parts de l'hort, ho poden fer amb ajuda dels panells. També han de pintar l'aigua que arriba per la sèquia, queda aturada a la resclosa, surt pel tap cap a la regadora i d'allí es desvia als recs.

PÀGINA 7

Què hem de saber?

Els camps són espais de terra conreables però no necessàriament sembrats. Can Planetes està envoltat de camps. D'aquests en l'actualitat n'hi ha pocs cultivats. Els horts són l'espai realment sembrat. Antigament tota la zona al voltant de Can Planetes eren camps sembrats i els productes es venien per tot Eivissa. Dels horts s'obtenen fonamentalment fruites i hortalisses per al consum humà.

Com plantejam les activitats?

Aquesta activitat s'ha de fer en el camí cap al Pont Vell. Una primera activitat és assenyalar el camí que han seguit per anar de Can Planetes fins al Pont Vell. Cal que els nens situïn al plànol Can Planetes, la casa al costat de la qual passaran, els dos ponts, la carretera, etc.

A banda i banda del camí hi ha camps. Actualment n'hi ha pocs de sembrats. És segur que els alumnes podran veure els tarongers al voltant de Can Planetes. Si en veuen d'altres també els han d'assenyalar al plànol.

Activitat complementària

Es pot proposar als nens que es fixin en els productes que hi ha sembrats als horts al voltant de Can Planetes: tarongers, oliveres, etc. Antigament n'hi havia molts d'altres i eren molt importants per a l'economia de la localitat.

Es pot fer una fitxa similar a aquesta dels productes que vegin:

Fitxa del taronger (exemple)

Nom: TARONJA

És un FRUIT / hortalissa

Nom de la planta o arbre: TARONGER

Es menja? Sí / No

Quina part de la planta es menja? Tija / fulla / FRUIT / llavor / arrel

Com es menja? Cuit / CRU

Es pot conservar? Sí / No

Quin gust fa? DOLÇ / Salat / Amarg / ÀCID

Què hem de saber?

El Riu de Santa Eulària fa uns 15 km de llargada. La major part del seu cabdal està eixut una part de l'any. La dessecació del riu dins la primera meitat del segle XX per sobreexplotació dels aqüífers va provocar la desaparició de l'ecosistema fluvial. L'actual riu, que està envoltat de camps de conreus i de zones edificades, constitueix les restes d'un antic curs fluvial ben estructurat. La seva part final és l'única on la presència d'aigua és permanent durant tot l'any a causa de l'entrada d'aigües marines que formen un petit estuari.

La flora del riu és la pròpia de torrenteres i fonts. Són plantes que necessiten sòls més humits que les que hi ha als boscos (la vegetació de les zones més seques de l'illa té fulles dures o espinoses i tiges llenyoses). El tram del riu de Santa Eulària més proper a la desembocadura té una comunitat vegetal de bosc de ribera i de canyar.

Hi podem trobar, entre d'altres:

Llorer: sovint viu a llocs frescos i ombrívols; és conegut pels seus usos culinaris i medicinals.

Canya: viu a sòls humits; és emprada en l'economia domèstica per fer cistells, paners, còvecs, perxes, etc. A l'hort s'utilitza per emparrar tomateres.

Murta: viu també a indrets ombrívols i humits. Els fruits anomenats murtons són de color negre. Les fulles plenes de glàndules oleíferes desprenen una olor característica quan s'esclafen. A Eivissa n'hi ha dues varietats, una de fruits comestibles i l'altra de fruits més petits i no comestibles.

Jonc: s'utilitza per fer cortines.

Baladre: viu a indrets ombrívols i humits. També se sembla com a planta ornamental a jardins. Les fulles, les flors i les branques són tòxiques. Les soques dels baladres tendres eren emprats per fer flaütes.

Com plantejam les activitats?

Aquestes activitats s'han de fer al riu, al costat del Pont Vell. La primera fitxa és la de l'esbarzer. Els nens i nenes el poden buscar pels voltants del riu. És fàcil d'identificar per les espines i les móres (si n'és l'època i si són plantes velles).

Mentre el busquen s'han de fixar en els diferents tipus de vegetació que hi ha en aquesta zona: canyes, mates, baladre (Alerta! recordeu que totes les parts visibles de la planta són tòxiques), esparreguera, llorer, savina, figuera de pic, murta, coscoll, etc.

Hi adjuntam alguns exemples de fitxes que poden fer els nens i les nenes.

Nom: BALADRE

Tipus de planta: Arbust, pot arribar a 4 metres d'alçària.

Fulles

Color: Verd fosc amb un nervi central blanc.

Forma: Punta de llança.

Amiden 12 centímetres.

Té flors? Sí, amb cinc pètals rosat. Floreix a la primavera i a l'estiu.

Té fruits? Sí, verd o marró, en forma de banya.

On la podem trobar: Viu en estat natural als torrents i rius. També s'utilitza a molts jardins com a planta ornamental.

Què més en saps? La fusta de la tija serveix per fer flaütes. Les fulles són tòxiques.

Nom: COSCOLL

Tipus de planta: Arbust, pot arribar a 2 metres d'alçària.

Fulles:

Color: verdes per damunt i per davall.

Forma: Arrodonides i espinoses.

Amiden 3 centímetres.

Té flors? Sí, floreix a la primavera, encara que les flors són molt petites i quasi no es veuen. Són de color groc.

Té fruits? Sí, són les glans.

On la podem trobar: A Eivissa està molt estès en boscos i torrents

Què més en saps? S'assembla molt a l'alzina, encara que l'alzina és un arbre

Nom: CANYA

Tipus de planta: Arbust de tija consistent

Fulles:

Color: Verd clar

Forma: Allargada

Amiden 40 centímetres

Té flors? Sí

Té fruits? Sí

On la podem trobar: A sòls humits i torrents

Què més en saps? La tija té molts usos (des de joguines a emparrats per a tomates)

PÀGINA 9

Què hem de saber?

Ànec és el nom comú que s'utilitza per anomenar diversos tipus d'aus de la família Anatidae.

L'ànec collverd és un ocell aquàtic que fa uns 60 cm de llargada i uns 95 cm amb les ales obertes. El mascle és de color gris amb el cap verd fosc, el bec groguenc, el pit marronós, el ventre grisós i la cua blanca. Té una franja blavosa lilosa amb els marges blancs a cada ala. Durant l'estiu canvia el plomatge i el color verdós del coll es torna marronós. La femella és de color marronós amb taques; té el bec marronós amb els marges ataronjats.

Menja plantes aquàtiques i també granotes i insectes. Fa el niu entre les herbes dels marges aquàtics o en forats d'arbres i el revesteix de plomissol. La femella pon entre 7 i 18 ous de color verdós clar i els incuba durant unes 4 setmanes. Els anegüets comencen a volar a les 7 setmanes. Viu en zones aquàtiques com aiguamolls, estanys, rius, rieres i grans basses. És un animal tranquil que arriba a viure en zones urbanes (parcs amb petits llacs). S'aixeca per volar fàcilment des de l'aigua. Viu entre 20 i 30 anys.

A l'entorn del riu hi viuen altres animals:

Aus: martinet, gallineta d'aigua, gavina, etc.

Mamífers: eriçó, ratolí, rat-grill, etc.

Amfibis: granota, gripau, etc.

Rèptils: sargantana, dragó, etc.

Insectes: formiga, escarabat, mosquit, etc.

Com plantejam les activitats?

La primera activitat l'han de fer els nens observant directament la colònia d'ànecs que viuen al costat del Pont Vell. Totes les afirmacions són observables. En el cas de les afirmacions falses, els nens i nenes poden proposar la sentència correcta: els ànecs tenen ales, els ànecs tenen plomes, l'ànec és un ocell, els peixos tenen escates.

	CERT	FALS
Els ànecs poden ser de diferents colors	X	
Els ànecs tenen dos braços		X
Els ànecs tenen plomes	X	
Els ànecs poden volar	X	
Els ànecs tenen pell		X
L'ànec és un rèptil		X
Els ànecs viuen a llocs humits	X	
Els ànecs menjen cucs, herbes i pa	X	
Els ànecs tenen escates		X
L'ànec és un animal vertebrat	X	

El rat-grill és un mamífer petit, no domèstic, que viu a la terra i menja altres animals.

La granota és un amfibi petit, no domèstic, que viu a l'aigua i menja altres animals petits.

El xoriguer és una au petita, no domèstica, que vola (viu a l'aire) i menja altres animals petits.

PÀGINA 10

Com plantejam les activitats?

Aquestes activitats es poden realitzar a l'aula després de la visita. Volen ser un repàs dels continguts més importants que s'han treballat al quadernet.

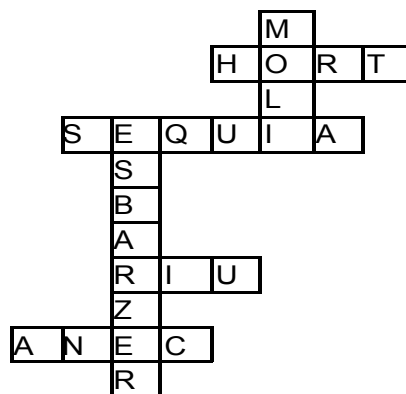
La primera pregunta fa referència al molí, que és una màquina per moldre, per transformar el gra en farina, format per dues moles de pedra que giren una sobre l'altra.

La segona pregunta fa referència al riu. L'aigua del riu de Santa Eulària es feia servir per beure, per regar els horts i per fer moure els molins.

La tercera pregunta vol fer reflexionar als nens i nenes sobre la importància de l'aigua i els usos que en fem. Podem trobar aigua al mar, a l'aixeta, a la séquia, al rec, a la font, al riu, al torrent, al canal i al pou. Aquesta activitat pot iniciar una reflexió a l'aula sobre les raons de la falta d'aigua al riu o a les sèquies en l'actualitat.

La darrera activitat vol que els nens i nenes recuperin el vocabulari principal que s'ha treballat al llarg del quadernet.

La solució dels mots encreuats és aquesta:

Crèdits

Producció: Ajuntament de Santa Eulària des Riu.

Realització: Centmans- Serveis educatius de les Pitiüses s.coop.

Continguts didàctics: Fina Ribas Ribas, Sergi Moreno Yern, Sílvia Ochoa Garcia.

Disseny i maquetació: Antoni Torres Bonet.

Il.lustracions: Martin Díaz Barletta.

Correcció lingüística: Lluís Domingo Álvarez.